

Çocuklarla İlişkiler Bağlamında Peygamberler ve Hz. Muhammed

The Prophets and The Prophet Muhammad in the Context of Relationships with Children

Cafer Acar

Doç. Dr., AYBÜ İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı
Assoc. Prof. Dr., AYBÜ Faculty of Theology, Department of Islamic History
Ankara / Turkey
caferacar58@gmail.com
orcid.org/0000-0003-1818-5958

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi / **Article Type:** Research Article

Geliş Tarihi: 30 Nisan 2021 / **Date Received:** 30 April 2021

Kabul Tarihi: 21 Mayıs 2021 / **Date Accepted:** 21 May 2021

Yayın Tarihi: 30 Haziran 2021 / **Date Published:** 30 June 2021

Yayın Sezonu: Haziran 2021 / **Pub Date Season:** June 2021

Atıf: Acar, Cafer. "Çocuklarla İlişkiler Bağlamında Peygamberler ve Hz. Muhammed". *Akademik Siyer Dergisi* 4 (Haziran 2021), 58-72.

Citation: Acar, Cafer. "The Prophets and The Prophet Muhammad in the Context of Relationships with Children". *Journal of Academic Sirah* 4 (June 2021), 58-72.
<https://doi.org/10.47169/samer.930710>

İntihal: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/samer> **e-mail:** akademiksiyerdergisi@ksu.edu.tr

Copyright © Published by KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
KSU Sirah Researches Application and Research Center
Kahramanmaraş 46100 Turkey

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz

Peygamberler, insanlık tarihinin iz bırakan şahsiyetleridir. Onların yaşamları her yönüyle önemli görülmüş ve ilgi ile incelenmiştir. Bu alaka, ilginin gerçekleştiği çağın ihtiyaçlarına göre yön kazanmıştır. Günümüzde aile ve çocuk gibi konular yaygın şekilde araştırılmakta ve konuşulmaktadır. Bu yönüyle Peygamberlerin hayatındaki müktesebat kıymetlidir. Zira gerek peygamberlerin inananları gerekse dışarıda kalanlar üzerinde toplumsal etkiye sahip kişilerin iş ve eylemleri göz ardı edilemez. Bu makalede, peygamberlerin ve özel olarak da Son Peygamber'in çocuklarla ilişkileri yeni bir okuma ve tasnif ile ele alınmıştır. Geçmiş peygamberlerle ilgili en sağlıklı bilgi Kur'an'dan temin edilebileceği düşüncesiyle Kur'an'da çocuklarla ilişkileri bağlamında yer verilen peygamberlerin bu yöndeki örnekliği konu edilmiştir. Kur'an'da yaklaşık on dört peygamberin çocuklarıyla ilişkilerine atıflar vardır. Sınırlı da olsa bu bilgilerden hareketle bazı ilkelere ulaşmak mümkündür. Son peygamber Hz. Muhammed'in çocukları ve diğer çocuklarla ilişkilerine dair ise hayli malumat bulmak imkanına sahibiz. Bir yönüyle de peygamberler silsilesinin çocuklarla iletişim ve ilişkilerinin son peygamberin hayatındaki tezahürlerini ve değişimleri de görmek mümkün olmuştur. Araştırmada, geniş yelpazede Siyer kaynaklarının kullanılmasına özen gösterilmiştir. Öncelikle Kur'an, hadis literatürü ve siyer kitapları taranmıştır. Son olarak da konuyla ilgili onlarca makale gözden geçirilerek derleme mahiyetinde bilgiler ve yorumlardan istifade edilmiştir. Sonuçta, peygamberlerin ve son peygamber Hz. Muhammed'in çocuklarla ilişkiler bağlamında hukuk ve ahlaka dair yüksek değerlerin öğretici formlarla kaynaklarda yer aldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Siyer, İslam Tarihi, Peygamberler, Hz. Muhammed, Çocuk.

Abstract

Prophets are personalities that left traces in human history. Their lives are regarded as important in every aspect and studied with interest. This interest has gained direction according to the needs of the age in which the interest takes place. Today, issues such as family and children are widely researched and discussed. In this respect, the acquis in the life of the Prophets is valuable. For, the work and actions of people who have social influence both for the believers of the prophets and those who are left out cannot be ignored. In this article, the relations of the prophets and especially the last prophet with children are discussed. With the idea that the most reliable information about the past prophets can be obtained from the Quran, the example of the prophets mentioned in the Quran in the context of their relations with children has been mentioned. In the Quran, there are references to the relations of approximately fourteen prophets with their children. Although limited, it is possible to reach some principles based on this information. We have the opportunity to find a lot of information about Muhammad's children and his relationships with other children. On the one hand, it has been possible to see the manifestations and changes of the prophets' lineage's communication and relations with children in the life of the last prophet. In the research, attention was paid to the use of a wide range of Sirah sources. First of all, the Qur'an, hadith literature and Sirah books were scanned. Finally, dozens of articles on the subject were reviewed, and information and comments were used as compilation. After all, high values of law and morality in the context of relations with children of the prophets and the last prophet Muhammad were found to be included in sources with instructive forms.

Keywords: Sirah, History of Islam, Prophets, The Prophet Muhammad, Children.

GİRİŞ

Peygamberler, insanlık tarihi içinde seçkin ve örnek şahsiyetlerdir. Hayatın bütünlüğü çerçevesinde model olarak sunulan peygamberlerin hayatları, muhtelif veçheleriyle çalışılmıştır. Bu çalışmaların olduğu dönemin ihtiyaçları, konuların belirlenmesinde bir yönüyle etkili olmuştur.

Çocuklar, geçmişten bugüne her daim merkez gündemlerdendir. Bu münasebetle örnek şahsiyetlerin çocuklarla olan iletişimleri hukuk ve ahlak ilkeleri açısından önemli görülmüştür. Peygamberlerin ve doğal olarak son peygamber Hz. Muhammed'in çocuklarla ilişkileri de bu yönleriyle geniş bir şekilde araştırılmıştır. Özellikle hadis edebiyatına yansıyan rivayetlerden hareketle Hz. Peygamber ve çocuklarla ilişkileri üzerinde çokça durulmuştur. Bu çalışmada ise mevcut müktesebat özellikle diğer peygamberlerin çocuklara yaklaşımı ile birlikte değerlendirilmeye çalışılmıştır. Böylece çocuklara dair ebeveyn ve toplum üzerinden inşa edilen ilişkilere bir örnek sunulması amaçlanmıştır. Konuya dair çoğu zaman zengin ve dağınık malumatın yeniden bir tasnife tabi tutularak sunulması tercih edilmiştir. Nihayette peygamberler silsilesinin çocuklarla ilişkilerinin Kur'an'a yansıyan boyutları daha ziyade risalet mücadelesi bağlamında ilişkiler üzerinden izah edilirken daha resmi hususlara değinilmiştir. Detaylara dair malumat Hz. Peygamber'in hayatı söz konusu olduğunda hayli zenginleşmiştir.

1. PEYGAMBERLER VE ÇOCUKLARLA İLİŞKİLERİ

Kur'an'da yirmi sekiz peygamberin adı geçer. Bu peygamberlerden tespit edilebildiği kadarıyla on dördünün kıssalarında bir şekilde çocuklara işaret vardır. Bu ayetlerde peygamberler, kimi zaman çocuk kimi zaman baba kimi zaman da nebi ve resul misyonuyla yer almıştır. Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim ve oğulları İsmail ve İshak, Hz. Zekeriyya ve Yahya, Hz. Lut, Hz. Yakup, Hz. Yusuf, Hz. Davud ve Hz. Süleyman, Hz. Musa, ve Hz. İsa bu yönleriyle anlatılmıştır. Peygamberimizle birlikte bu sayı on beşi bulmaktadır. Şayet Hz. Lokman da dahil edilecek olursa on altı bilge ve rehber kişinin çocuklarıyla ilişkilerine yer verilmiştir demek mümkündür.

Hz. Âdem, literatüre Habil ve Kabil olarak geçen çocuklarının kendi aralarındaki mücadeleleri itibariyle konu edilmiştir. Hz. Nuh'un ise kendisine iman etmeyen oğlu ile ilişkilerine atıf yapılmıştır. Bu iki örnekte olumsuz şartlarda oluşan ilişkilerin peygamber olan babalar tarafından yönetilmesi örneklik olarak tezahür etmiştir.

Peygamberler halkasının çocuklarıyla ilişkileri bağlamında bir başka örneklik ise peygamber baba ve peygamber olmuş ya da olacak olan evlatlarıyla ilişkileri bağlamında yer almıştır. Hz. İbrahim ve iki oğlu İsmail ve İshak, Hz. Yakup ve Yusuf, Hz. Davut ve Süleyman ve Hz. Zekeriyya ile oğlu Yahya'nın ilişkileri bu zeminde değerlendirilir.

Bu meyanda kategoriye dahil edilebilecek bir bağlam da peygamberle ile iman ilişkisinde yanlarında yer alan çocuk akrabaları veya çocukluk çağındaki peygamberlerin akrabaları ile ilişkileridir. Hz. Lut ve kızları, Hz. Musa ve ona üvey annelik yapmış olan Asiye ve en nihaye Hz. İsa ve annesi bu meyanda içeriklere sahiptir. Genel olarak peygamber olmadığı kabul gören Hz. Lokman ve oğlu ile ilişkileri de Kur'an'a yansımıştır.

Peygamberlerin çocuklarla ilişkileri, tedahül olmakla birlikte üç üst başlık altında kategorize edilebilir.

- Ebeveyn olarak çocuklarla ilişkiler,
- Risalet misyonu üzerinden kurulan ilişkiler,
- İnsani değerler üzerinden ilişkiler.

1.1. Ebeveyn Olarak Çocuklarla İlişkiler

Peygamberler, ebeveyn olmanın gereği çocuklarıyla ilişkilere sahiptir ve bu ilişkilere dair ipuçları Kur'an'a yansımıştır. Her şeyden önce evlat sahibi olmak bir arzu ve dua olarak onların dilinden aktarılmıştır. Hz. Âdem ve eşi,¹ Hz. İbrahim² ve Hz. Zekeriyya³ çocuk sahibi olmayı istemişlerdir. Buradan evli insanların fitri olarak evlat sahibi olmayı umut ettikleri teyid edilebilir. Evlat bir özlem,⁴ lütfedilen çocuk da⁵ bir şükür sebebi olmuştur.⁶ Zira doğan çocuk, bir müjde olarak tavsif edilmiştir.⁷ Evlat sahibi olmak kadar evladı kaybetmenin acısı da Habil-Kabil ilişkisi bağlamında fark edilebilir. Yine ebeveyn olarak çocuklar hakkında hayır murad etmek⁸ peygamberler ve çocukları arasındaki ilişkilerin bir tezahürüdür. Ebeveyn olarak peygamberlerin evlatlarına olan sevgileri, onlar için çaba içinde olmaları da burada dile getirilmelidir. Hz. Nuh'un oğlu ile ilgili kaygısı bu bağlamda kıymetlidir.⁹ Hz. Yakub'un Yusuf'a olan düşkünlüğü de¹⁰ hatırlanmalıdır. Bu çabaların, onlara olan düşkünlük ve koruma güdüsü ile ilgili olduğu barizdir. Bu durum Hz. Musa'nın annesinde de görülür.¹¹

1.2. Risalet Misyonu Üzerinden Kurulan İlişkiler

Peygamberlerin, çocuklarıyla ilişkilerinde peygamberlik vazifesi ile alakalı boyutlar da vardır. Bu noktada, dört peygamberin yine elçi olarak görevlendirilen çocuklarıyla ilişkileri dikkat çekmektedir. Kur'an'da Hz. İbrahim'in, oğulları İsmail ve İshak ile; Hz. Yakub'un, oğlu Yusuf ile; Hz. Zekeriyya'nın, oğlu Yahya ile; Hz. Davud'un ise oğlu Süleyman ile ilişkilerine atıflar yapılmıştır. Buradaki tezahürler ana karakter olarak ebeveyn ilişkilerinden farklı değildir. Kur'an'da peygamberlerin, peygamber olacak çocuklarıyla ilgili yaklaşımlarında özel bir özenin de olduğunu fark etmek mümkündür. Hz. İbrahim'in salih evlat talebi,¹² verilen evladın bir müjde ile ihbarı,¹³ hamd ile kurban imtihanından geçmesi,¹⁴ bütünüyle olmasa da nübüvvet geleneğine has durumlar

¹ el-A'râf 7/189: "Sizi bir tek candan yaratan, kendisiyle mutlu olsun diye ondan da eşini yaratan O'dur. Erkek eşiyle beraber olunca kadın hafif bir yük yüklenir, onu bir süre taşır; hamileliği ağırlaşınca rableri olan Allah'a şu sözlerle yakarır: *Andolsun, bize kusursuz bir çocuk verirsen kesinlikle şükredenlerden olacağız!*"

² es-Sâffât 37/100.

³ el-Meryem 19/4-6.

⁴ el-Yûsuf 12/83.

⁵ el-Lokmân 31/12-19.

⁶ el-Enbiyâ 21/78.

⁷ es-Sâffât 37/101.

⁸ el-Bakara 2/127-129.

⁹ el-Hûd 11/42-43.

¹⁰ el-Yûsuf 12/8-9.

¹¹ el-Kasas 28/7.

¹² es-Sâffât 37/100.

¹³ es-Sâffât 37/101.

¹⁴ es-Sâffât 37/102.

olarak değerlendirilmelidir. Hz. Yakub ve Yusuf ilişkisinde Hz. Yakub'un risaletle görevlendirilecek Yusuf'a hain olmaması yönündeki tavsiyesi¹⁵ kayda değerdir. Evlatla ilgili musibetler karşısında sabır ve tevekkül de¹⁶ yine bu meyanda zikredilmelidir. Hz. Zekerriyya ise davasında yalnız kalmamak için bir çocuk talebinde bulunmuş¹⁷ ve kendisine bahşedilen evlat, "zorba ve asi olmayan"¹⁸ şeklinde tavsif edilmiştir. Hz. Davud ve oğlu Süleyman ise birbirleriyle istişare bakımından önemli bir örneklik ortaya koymuştur. Hz. Davud, oğlunun görüşünü kabul etmiştir.¹⁹

1.3. Manevi Değerler Bakımından İlişkiler

Hz. Âdem ve iki oğlu ile ilişkilerine dair açık bilgilere sahip değiliz. Hz. Nuh ve oğlu söz konusu olduğunda ise ilk sırada baba şefkati dikkati çekmektedir. Zulmün toplumu yaşanamaz hale getirdiği bir ortamda²⁰ bir baba olarak Hz. Nuh, çocuğunu o ortamdan kurtarmak istemiştir. Onun şefkati duasına da yansımıştır.²¹ Hz. İbrahim'in evladını kurban etme imtihanındaki cümleye başlarken kullandığı "oğulcuğum" dili şefkatin bir yansımasıdır.²²

Manevi değerler bağlamında peygamberlerin çocuklarıyla ilişkileri söz konusu olduğunda en mühim değer takva ve bunun zıddı olarak değerlendirebileceğimiz zulümdür. Hz. Âdem'in çocukları ve Hz. Yahya'dan söz edilirken bir değer olarak takvaya²³ ve zulümden²⁴ uzak durmaya işaret edilmiştir.²⁵ Zahmetler karşısında sabır,²⁶ nimetler karşısında hamd,²⁷ peygamberlerin çocuklar vesilesi ile üzerlerine düşen vazifeyi ve duruşu tarif ederken, erdemli duruşlar zikredilmiştir. Salih,²⁸ iffet sahibi,²⁹ tahir,³⁰ ilim³¹ ve ihlas³² niteliklerini üzerinde taşıyan ilim ve hikmet³³ sahibi kişilik ile huy güzelliğine³⁴ işaret edilmiştir.

¹⁵ el-Yûsuf 12/52.

¹⁶ el-Yûsuf 12/83, 87.

¹⁷ el-Meryem 19/4-6.

¹⁸ Âl-i İmrân 3/39.

¹⁹ el-Enbiyâ 21/78; Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fi el-Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Enbiyâ", 40, "Ferâiz", 30; Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-sahîh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Hudûd", 20; Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali en-Nesâî, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Âdâbu'k-Kudâd", 14-16; Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Azim Dağıtım, 1992), 5/459.

²⁰ en-Necm 53/52.

²¹ en-Nûh 71/5-28.

²² es-Sâffât 37/102.

²³ el-Enbiyâ 21/78.

²⁴ Âl-i İmrân 3/39.

²⁵ el-Meryem 19/12-14.

²⁶ el-Enbiyâ 21/85.

²⁷ el-Ankebût 29/27.

²⁸ el-Enbiyâ 21/72.

²⁹ el-Hûd 11/78.

³⁰ el-Hûd 11/78.

³¹ el-Yûsuf 12/22.

³² el-Yûsuf 12/24.

³³ el-Kasas 28/14.

³⁴ et-Tevbe 9/114; el-Hûd 11/75; el-Meryem 19/41; en-Necm 53/37.

Sonuç olarak peygamberlerin çocukları ile olan ilişkilerinin inşasında üç zemin üzerinden bir inşanın gerçekleştiği görülmektedir. Ebeveyn olmak yönüyle, risalet misyonuyla ve manevi değerler itibarıyla ilişkilere işaret etmek mümkündür.

1.4. Nasihatler

Peygamberlerin çocukları ile ilişkilerinde önemli bir hususun nasihatler olduğu anlaşılmaktadır. Gerek aile büyüğü gerekse risalet vazifesini yüklenmiş kişiler olarak peygamberlerin, çocuklarının manevi ve maddi hayatına dair tavsiyelerde buldukları görülür.³⁵ Peygamberlerin hayatına dair en güvenilir kaynak olması bakımından Kur'an'da, peygamberler evlatlarına üç aşamalı olarak tanımlanabilecek; iman, ibadet ve ahlak silsilesi ile nasihat etmişlerdir.

İmanın özünü tevhid oluşturduğundan tüm peygamberlerin temel mücadelesi de bu kavram üzerinden gerçekleşmiştir.³⁶ Hz. Nuh,³⁷ Hz. İbrahim,³⁸ Hz. Yakub³⁹ ve nasihatleriyle meşhur Hz. Lokman bu mahiyette ilk tavsiyelerini yapmışlardır.⁴⁰ Hz. Peygamber'in de bu halkanın içinde olarak benzer bir tutuma sahip olduğunu en yakından başlayarak uyarıda bulunması ile ilgili süreçten hareketle düşünmek mümkündür.⁴¹

Peygamberlerin, çocuklarına ve nesillerine nasihat bağlamında gündeme getirdikleri bir diğer husus ise ubudiyet yani kulluktur. Hz. İbrahim, çocuklarını Mescid-i Haram'ın olduğu yere yerleştirmesinin sebebini ibadet ve kulluğun bir parçası olan namazı dosdoğru kılmaları amacına matuf olduğu iradesini beyan etmiştir.⁴² Hz. İsmail⁴³ ve Hz. Lokman⁴⁴ için de böyle niyaza atıfta bulunulduğu görülmektedir. Risalet vazifesinin son muhatabı Hz. Peygamber de benzer bir sorumluluğu kendi ailesine ve ümmetine ulaştırmakla mükellef tutulmuştur.⁴⁵

Ubudiyet bağlamındaki tavsiyelerin önemli bir unsuru da yeryüzünde iyiliği emredip kötülüğü nehyetmek vazifesidir. Somut olarak bu nasihat Hz. Lokman'da görülmektedir.⁴⁶ Bu sorumluluğun bir uzantısı olarak anne ve babaya karşı iyi davranmak çok sık tekrarlanan bir kulluk vazifesi olarak zikredilmektedir.⁴⁷ Ayrıca iyiliğin Allah katında asla kaybolmayacağına dair tespiti de Kur'an'da yer almıştır.⁴⁸ Allah'a tevekkül etmeyi de bunun mütemmimi olarak görmek

³⁵ Muhammet Yılmaz, "Hz. İbrâhim'in, Oğlu İsmail'e olan Öğretileri Üzerinden Kur'an'da Peygamberlerin Evlatlarına Nasihatleri", *Uluslararası Hz. İbrahim (a.s.) ve Nübüvvet Sempozyumu Tebliğler Kitabı* (İstanbul: Nida Yayıncılık, 2019), 1/408.

³⁶ el-Mâide 5/67; er-Ra'd 13/40; el-Ahzâb 33/39.

³⁷ el-Hûd 11/42.

³⁸ el-Bakara 2/127-128.

³⁹ el-Bakara 2/132-133.

⁴⁰ el-Lokmân 31/13.

⁴¹ eş-Şuarâ 26/213-220.

⁴² el-İbrâhim 14/37, 40.

⁴³ el-Meryem 19/55.

⁴⁴ el-Lokmân 31/17.

⁴⁵ el-Tâhâ 20/132.

⁴⁶ el-Lokmân 31/17.

⁴⁷ el-Lokmân 31/14-15.

⁴⁸ el-Lokman 31/16.

mümkündür. Hz. Yakub,⁴⁹ bu noktada en açık örnektir. Evladını Mısır'a gönderdiği zaman bu nasihati yapmıştır.

Peygamberlerin çocuklarına yönelik ibadete dair yaptıkları nasihatlerden biri de dua vesilesiyle olmuştur. Hz. İbrahim'in çocuklarına, ibadetlere bağlı kalmaları, Mescid-i Haram coğrafyasını sevmeleri ve onlar için tevbe ve istiğfarda bulunması bu hususa örnek teşkil etmektedir.⁵⁰ Buna salih evlat talebi de eklenebilir.⁵¹ Hz. Lokman'ın bu minvaldeki sabır ve şükür tavsiyesi önemlidir.⁵² Bu tavsiyelerin peygamber nasihatlerinin ahlaki boyutunu teşkil ettiği de söylenebilir. Bunlara ek olarak büyükleme ve karşısındakini küçük görme şeklinde yorumlanabilecek davranışlardan uzak durmayı sayabiliriz. Buna dair en somut nasihat yine Hz. Lokman'ın dilinden aktarılmıştır.⁵³

2. HZ. PEYGAMBER VE ÇOCUKLARLA İLİŞKİLERİ

Peygamberlerin çocuklarıyla ilişkileri bağlamında son peygamber Hz. Muhammed'in hayatına dair bilgiler, diğer peygamberlerin durumuna göre hem kaynak bakımından hem de nicelik bakımından çok daha farklıdır. Peygamberlerin çocuklarıyla ilişkileri bu çalışmada daha ziyade Kur'an kaynaklı olarak izlenmeye çalışılmıştır. Peygamberimiz söz konusu olduğunda ise bu kaynak Kur'an'dan ziyade siyer ve hadis kitaplarıdır. Bu durum Hz. Peygamber ve çocuk konusunu daha geniş ve derinlikli olarak görebilmenin fırsatını vermektedir. Bu malumat zenginliğine binaen Hz. Peygamber ve çocuk olgusunu çocuk olarak Hz. Peygamber, Hz. Peygamberin çocukları ve Hz. Peygamber ve diğer çocuklar şeklindeki bir tasarım üzerinden ilkelere ulaştırmanın mümkün olacağı kanaatine ulaşılmıştır.⁵⁴

Her şeyden önce Hz. Peygamber'in çocukluk dönemine ilişkin bazı önemli bilgilere sahibiz. Doğduğunda babası vefat etmiş altı yaşına geldiğinde ise annesini kaybetmiştir.⁵⁵ Bu mahrumiyetin çocuk psikolojisi açısından geniş bir müzakere alanı açabileceği muhakkaktır. Hz. Peygamber ve çocuk konusunun anlaşılmasında peygamberimizin empati yapabilecek tecrübeler de sahip olduğu gerçeğine bizi ulaştırmaktadır. Buna dair ipuçları kısmen Duha Suresi'ne yansımıştır. Hz. Peygamber'in, sütanne uygulaması vesilesiyle⁵⁶ Arabın en otantik ortamını tanınması ve orada akrabalarıyla bir kaynaşma içine girdiği görülür. Sonraki süreçlerde çobanlık⁵⁷ ve ailesinin ticari

⁴⁹ el-Yûsuf, 12/67.

⁵⁰ el-İbrâhim, 14/35-41.

⁵¹ es-Sâffât 37/100.

⁵² el-Lokmân 31/17.

⁵³ el-Lokmân 31/13-19.

⁵⁴ Cafer Acar, "Kur'an'da Peygamberler ve Çocuk Olgusu", *Uluslararası Ankara Sempozyumu 1*. ed. Mehmet Ünal v.d. (Ankara: Ulum Yayınları, 2020)

⁵⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî, *Kitabü'l-Mübtedei ve'l-meb'as ve'l-megazi*, thk. Muhammed Hamidullah (Konya: y.y., 1401/1981), 42-43; Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî, *Sîretü İbn Hişâm*, thk. Mustafa es-Seka vd. (Mısır: y.y., 1955/1375), 1/168.

⁵⁶ İbn İshak, *Kitabü'l-Mübtedei ve'l-meb'as ve'l-megazi*, 47-48.

⁵⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebir*. thk. Servet Ukkâse (Kahire: y.y., 1992), 1/116-117.

ilişkilerine şahitlik etmesi⁵⁸ çocukluk döneminin tecrübeleri olarak değerlendirilebilir.⁵⁹ Bunlar aynı zamanda çocuklara dair uygulama ve tavsiyelerinin kıymetini daha da artırmaktadır.

Hz. Peygamber'in çocuklarına gelince genel kabule çocuklarının altısı Hz. Hatice'den⁶⁰ biri ise Mâriye'den olmuştur.⁶¹ Hz. Hatice'den dört kız ve iki erkek olmak üzere altı çocuğu olmuştur. Sıra ile çocuklarının isimleri ihtilaflarla birlikte şu şekildedir: Kasım, Zeyneb, Rukiyye, Fâtıma, Ümmü Külsüm ve Abdullah.⁶² Fatıma hariç diğerleri kendisi hayatta iken vefat etmiştir. Baba olarak çocuklarının acısını yaşamıştır.

Hz. Peygamber'in çok sayıda torunu da olmuştur. Toplamda sekiz torununun olduğu ifade edilmiştir. Beşi erkek üçü ise kızdır. Hz. Zeyneb'ten Ali ve Ümame adlı iki torunu olmuştur.⁶³ Hz. Fatıma'dan ise beş torunu olmuştur. Bunlar, Hasan, Hüseyin, Muhassin, Ali ve Zeyneb'tir.⁶⁴ Hz. Rukiyye'den ise Abdullah dünyaya gelmiştir.⁶⁵ Bunların yanı sıra Hz. Peygamber, Zeyd b. Harise'nin oğlu olan Üsâme b. Zeyd'i de kendi torunu gibi bir muamele ile büyütüştür.⁶⁶

Hz. Peygamber'in çocuklarıyla ilişkileri söz konusu edildiğinde şüphesiz sadece öz evlatlarından bahsetmek yeterli olmayacaktır. Zira onun evinde çocuklarıyla birlikte aynı zamanda Zeyd b. Harise,⁶⁷ Hz. Ali⁶⁸ ve Bereke de⁶⁹ bulunmaktaydı ve bakımını üstlendiği başka çocuklar da vardı.⁷⁰ Allah Resulü'nün sorumluluğu altında olan çocuklarına olan ilgisi sadece çocukluk dönemi ile sınırlı kalmamış hayatı ve hayatları boyunca onlar Hz. Peygamber'in çocuğu olarak himaye ve ilgi görmüşlerdir. Hz. Peygamber bu konularda çok özenli olmuştur.

Hz. Peygamber'in çocuklarıyla ilişkilerinde, geleneksel uygulamalara ek olarak sevgi, müsamaha ve nasihat ekseninde tasnif edebileceğimiz bir çerçevenin olduğunu söylemek mümkündür. Böylece himayesi altında olan aile üyesi çocuklara muamelelerini tespit edebilmekteyiz.

2.1. Geleneğe Uygun Muamele ve Yeni Uygulamalar

Hz. Peygamber, doğal olarak doğduğu toplumun gelenekleri içinde büyümüş ve bu uygulamalar içinden fıtrata uygun olanlarını benimsemiştir. Bunların bir kısmı İslam'ın ruhuna aykırı olmaması vesilesiyle meşruiyet de kazanmıştır. Örneğin, Peygamberimiz doğan çocuklarına mutlaka akika kesmiştir. Hatta erkek çocuklarına dönemin geleneğine uygun olarak iki koç kurban

⁵⁸ İbn Hişâm, *Sîretü İbn Hişâm*, 1/179-180.

⁵⁹ Bu konuda geniş bilgi için bk. Kenan Ayar, "Hz. Muhammed'in Çocuklarıyla İlişkileri", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 7/4 (2007), 82; Ahmet Güzel, "Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'le Evliliği, Çocukları ve Aile Hayatı Üzerine Bir Değerlendirme", *İSTEM: İslâm, San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi* 10/19 (2012), 58.

⁶⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/133, 3/7, 8/17.

⁶¹ Muhammed b. Cerir et- Taberî, *Tarihu'l-ümem ve'l-mülûk* (Beyrut: Daru't-türaş, 1347), 2/118.

⁶² Güzel, "Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'le Evliliği, Çocukları ve Aile Hayatı Üzerine Bir Değerlendirme", 59.

⁶³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/30-36.

⁶⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/19.

⁶⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/36-37.

⁶⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/119, 190; 4/61-72.

⁶⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 3-44.

⁶⁸ Taberî, *Tarih*, 1/539.

⁶⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/224.

⁷⁰ Güzel, "Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'le Evliliği, Çocukları ve Aile Hayatı Üzerine Bir Değerlendirme", 60.

etmiştir.⁷¹ İbrahim'e ise bir koç kurban etmiştir.⁷² Bu uygulama daha sonra da bir sünnet haline dönüşmüştür. Bunun yedinci günde yapılması da tavsiye edilmiştir.⁷³ Doğan çocuğun saçları ağırlığınca tasaddukta bulunmak da benzer bir uygulamadır. Allah Resulü'nün, en son çocuğu olan İbrahim için bunu uyguladığı rivayet edilmiştir.⁷⁴

Geleneğe uygun bir şekilde yapılagelen uygulamalardan biri de Hz. Peygamber'in yeni doğan çocuklarına ve diğer çocuklara uyguladığı tahniktir. Tahnik, hurmanın ağızda yumuşatılması veya bal gibi bir gıdanın ağızda kıvama getirilip çocuğun dudaklarına sürülmesi anlamına gelmektedir.⁷⁵ Allah Resulü'nün bunu kendisine getirilen çocuklara uyguladığı aktarılmıştır.⁷⁶

Hz. Peygamber'in kendi hayatında olduğu gibi çocuklarının ve torunlarının da sütanneye verildiği düşünülebilir.⁷⁷ Oğlu Kasım ile ilgili kaynaklardaki bir rivayet onun sütanneye verilmediği izlenimi uyandırmaktadır. Zira Hz. Hatice, Kasım'ın süttten kesilmeden vefat etmesi nedeniyle üzüntüsünü Hz. Peygamber'e "hala Kasım'ın sütü damlıyor, keşke süttten kesildikten sonra Allah onu alsaydı" mealinde bir ifade kullanmıştır.⁷⁸ Mariye'den doğan İbrahim, Hz. Peygamber'in risaletinden sonra Medine'de hicretin yedinci yılında doğduğu için Medineli kadınlar ona sütannelik yapmak için çok istekli olmuşlardır. Allah Resulü onu, Ümmü Bürde isimli bir kadına vermiştir.⁷⁹ Diğerleri ile ilgili malumat tespit edilememiştir.

Hz. Peygamber'in çocuklarla ilgili bir başka uygulaması da çocukların kulağına ezan okumasıdır. Hz. Hasan'ın iki kulağına da ezan okuduğu aktarılmıştır. Bu uygulama zamanla bir kulağına ezan diğer kulağına kamet şeklinde uygulanmıştır.⁸⁰ Ardından da isimlendirme yapmıştır. Hz. Peygamber'in çocukların doğumu süreçlerinde risalet vazifesinin ruhuna uygun olarak isimlendirmeyi güzel yapmak konusunda tiziz davranmıştır. Risalet öncesi doğan çocuklarının isimlerinde bunu gözlemek mümkündür. Risalet sonrası doğan son çocuğuna İbrahim adını vermesi de manidardır. Bu dönemde olumlu anlam çağrıştırmayan isimleri değiştirdiği de aktarılmıştır.⁸¹ Risalet sonrası çok sayıda sahabi çocuğunun isimlendirilmesine katkı vermiştir. Torunlarına

⁷¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/133-134.

⁷² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/112-113.

⁷³ Mehmet Birsin, "Akika Kurbanın Fıkhi Hükmünün Tayininde Rivayetlerle Taşınan Adetin Etkisi", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (SBARD)* 9/18 (2011), 112.

⁷⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/112-113.

⁷⁵ Nejla Hacıoğlu, "Hz. Peygamber'in Yeni Doğan Çocuklarla İlgili Bir Uygulaması: Tahnik", *14. Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu İslâm ve Çocuk* (14-15 Aralık 2020 Tebliğler Kitabı, 2021), 90.

⁷⁶ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *Müsned* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), 6/212; Müslim, "Tahâret", 101, "Âdâb", 27; Abdullah Ebû Dâvûd Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdî es-Sicistanî, *es-Sünen*, thk. Muhammed Avvame (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1993), "Edeb", 116; Zekeriya Güler, "Tahnik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yay., 2010), 39/416.

⁷⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/133; Hatice Nur Ertürk, "Hz. Peygamber'in (s) Sütanneleri ve Sütanneye Verilmesi", *Siyer Araştırmaları Dergisi* 4 (2018), 62.

⁷⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid b. Mâce el-Kazvînî, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Cenâiz", 27.

⁷⁹ Müslim, "Fedâil", 63.

⁸⁰ Ebû Dâvûd, "Edeb", 114.

⁸¹ Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevrâ et-Tirmizî, *Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Edeb", 63, 66.

konulmak istenen “Harb” isminden hazzetmediği için bu isimleri her defasında Hasan, Hüseyin ve Muhsin veya Muhassin şeklinde değiştirdiği aktarılmıştır.⁸²

2.2. Sevgi, İlgi ve Müsamaha

Hz. Peygamber’in çocuklara olan sevgisi, sözlü ve fiili olmak üzere iki şekilde tezahür etmiştir denilebilir. Gördüğü bazı kusurlarla ilgili de müsamahasından üçüncü bir kategori olarak bahsedebiliriz.

Allah Resulü gerek kendi evladıyla gerekse diğer çocuklarla sözlü iletişimde hitaba özel bir özen göstermiştir.⁸³ Hitabette nezaket ve zarafet onun sözlerine her daim yansımıştır.⁸⁴ Kaba ve muhatabında kırgınlık oluşturacak bir dil kullanmaktan uzak durmuştur. Aksine zarafete ek olarak muhatabın kalbinde sempati ve yüzünde tebessüm oluşturacak ince dokunuşlar yapmıştır. Sözüne mutlaka minik şakalar eklemeyi ihmal etmemiştir.⁸⁵ Özellikle nasihatlerinde yavrucuğum hitabı çokça kayıtlarda geçer. Hz. Hasan için “yaramaz nerede” ifadesini kullandığı aktarılmıştır.⁸⁶ Onlarla selamlaşmış⁸⁷ ve hâl hatır sormuştur.⁸⁸ Hz. Peygamber’in çocuklarla sözlü iletişiminin bir tezahürü de onlar için dua etmesidir. Hz. Hasan için yaptığı dua hem sevgisini hem de duasını yansıtmaktadır.⁸⁹ Allah Resulü bu tarz duaları torunlarına da öğretmiştir.⁹⁰

Hz. Peygamber’in çocuklara yönelik fiili ilgisinin sevgi boyutunun bir tezahürü kucaklamak bazen sırtına veya karnına bindirip eğlendirmek,⁹¹ başlarını okşamak, öpmek,⁹² bineğinde yedeğine almak, ziyaret etmek⁹³ şeklinde tezahür etmiştir. Hz. Peygamber, sahabesinin yanına bazen kucağındaki çocukları öpüp koklarken girerdi.⁹⁴ Bunu o kadar önemserdi ki hutbe irad ederken bile sözüne ara verip hitap ettiği yerden inerek çocukları kucağına aldığı olmuştur.⁹⁵ Gazvelerden döndüğünde şehrin girişinde mutlaka çocuklara ilgi gösterirdi. Onları bineğine alması güzel bir örnek olarak kayıtlara geçmiştir.⁹⁶ Mekke’nin fethi dönüşünde Zeyneb’ten olan torunu Ali’yi bineğinde yanına almıştı.⁹⁷

Hz. Peygamber’in çocuklara olan özen ve hassasiyeti, koyduğu kurallara da yansımıştır. Gayrimüslim çocuklarının özellikle savaşlarda öldürülmemesi, esir olmaları durumunda

⁸² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/98.

⁸³ Abdullah Aydın, “Hz. Peygamber’in Terbiyesinde Yetişen Çocuklar”, *İslâm’da Aile ve Çocuk Terbiyesi (Sempozyum)*, (2005), 304.

⁸⁴ Yusuf Ziya Keskin, “Hz. Peygamber’de Çocuk Sevgisi”, *Hz. Peygamber ve İnsan Sevgisi, I. Kutludoğum Sempozyumu Bildirileri* (Şanlıurfa: y.y., 2007), 226.

⁸⁵ Buhârî, “İlim”, 18.

⁸⁶ Buhârî, “Libas”, 60.

⁸⁷ Müslim, “Selam”, 14, 15.

⁸⁸ Ebû Muhammed b. Abdillâh b. Abdirrahman ed-Darîmî, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yay. 1992), “Mukaddime”, 10.

⁸⁹ Buhârî, “Fedailü’l-Ashab”, 22.

⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/201.

⁹¹ Müslim, “Mesâcid”, 42.

⁹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/440.

⁹³ Buhârî, “Merda”, 9.

⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/440.

⁹⁵ Nesâî, “Cuma”, 30.

⁹⁶ Ebû Dâvûd, “Cihad”, 59.

⁹⁷ Ebû’l-Hasan İzzettin Ali b. Ebi’l-Kerem Muhammed eş-Şeyban el-Cezerî, *Üsdü’l-gabe* (b.y., y.y., ts.), 4/126.

ailelerinden ayrılmamaları emredilmiştir.⁹⁸ Hz. Peygamber'in çocuklara yönelik hassasiyeti kimi zaman bazılarını şaşırabilmiştir. Akra b. Habis'in peygamberimizin çocuklarını kucaklayıp öpmesi karşısında on çocuğundan hiçbirini öpmediğini ifade etmesi de peygamberimizi şaşırtmış ve bunun bir merhamet eksikliği olduğunu ifade etmiştir.⁹⁹

Hz. Peygamber, Medine dışına gideceği zaman gitmeden, döndüğünde ise hemen çocuklarını ziyaret etmeyi ihmal etmezdi. Özellikle Fatıma'nın hayatında buna dair örnekler hayli fazladır.¹⁰⁰ Yine Rukiyye'nin Habeşistan'da olduğu zamanlarda oralardan gelip gidenlere mutlaka sorar soruşturur ve durumlarını öğrenmeye çalışırdı.¹⁰¹

Acil ihtiyaç ve destek gereken hallerde, bir yaralanma var ise bizzat ilk müdahaleyi yapmak, dönemin geleneğine göre tıbbi destek vermek Hz. Peygamber'in hayatında örnekleri çokça bulunan bir durumdur. Üsame'nin yaralandığı vakitte etrafındakiler geri dururken onun bizzat müdahalesi önemli bir örnektir.¹⁰²

Hz. Peygamber'in sevgi ve ilgisinin bir tezahürü de gördüğü taşkınlıklar, kusurlar ve hatalar karşısında özellikle çocuklara karşı yüksek bir müsamaha sergilemesidir. Kendisi namazda iken torunlarının taşkınlıkları bu meyanda zikredilebilir. Hasan, Hüseyin ve Umame'nin namazda iken peygamberimizin omuzlarına ve boynuna tırmandıkları rivayet edilmiştir.¹⁰³ Onlara karşı hep tamamlayan ve yardımcı olan bir üslup ile davranmıştır.

Hz. Peygamber'in çocuklarla ilgili sevgisinin yansımalarından biri de onlar arasında ayırım yapmamasıdır. Adaletli olmayı önemsemiştir.¹⁰⁴ Basit görülen durumlarda bile buna riayet ettiğini anlamak mümkündür. Bir defasında Hz. Hüseyin kendisinden içmek için bir şeyler istemiş o da evdeki koyundan biraz süt sağmıştı ki, o sırada Hasan da isteyince Allah Resulü sütü Hüseyin'e vermiştir. Bu duruma şaşırarak Hz. Fatıma, peygamberimize davranışının nedenini sormuş o da önce Hüseyin'in istediğini ifade etmiştir.¹⁰⁵

Peygamberimizin kız ve erkek arasındaki ayrımcılığa karşı daha da hassas olduğunu düşünmek mümkündür.¹⁰⁶ Bu noktada sevgi, bağış ve hibe gibi konularda¹⁰⁷ eşit olmayı emrettiği gibi bu konularda bir tercihte bulunmak durumunda kalsa kızları tercih edeceğini de tasrih etmiştir.¹⁰⁸ Allah Resulü etrafındaki insanları da bu konularda dikkatli ve hassas olmaları için uyarmıştır.¹⁰⁹

⁹⁸ Buhârî, "Cihad", 148.

⁹⁹ Müslim, "Fedâil", 65.

¹⁰⁰ Ebû Dâvûd, "Teraccül", 21; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gabe*, 7/224.

¹⁰¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gabe*, 7/114.

¹⁰² İbn Sa'd, 4/57.

¹⁰³ Buhârî, "Edeb", 78.

¹⁰⁴ Buhârî, "Hibe", 51.

¹⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/101.

¹⁰⁶ Enbiya Yıldırım, *Peygamberimiz Çocuklarla* (İstanbul: Ensar Yay., 2021), 19.

¹⁰⁷ Buhârî, "Hibe", 51.

¹⁰⁸ Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid ve menba'u'l-fevâid*, thk. Hüsameddin Kudsi (Kahire: y.y. 1994), 4/153.

¹⁰⁹ Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, 8/156.

2.3. Nasihat

Hz. Peygamber'in çocuklara dair tutumunda, sevgi ve ilgisinin bir tezahürü olarak sorumlu bir elçi sıfatıyla terbiye odaklı nasihatleri önemli bir yer tutmaktadır. Siyer kitaplarında ve hadis literatüründe çok sayıda nasihati peygamberimizin dilinden bulmak mümkündür.

Peygamberimizin çocuklara yönelik nasihatlerinde adabı muaşeret ön plandadır. Bu çerçevede üç örneğe işaret etmekle yetineceğiz. Hz. Peygamber'in Rafi' b. Amr'a, Ümmü Seleme'nin oğlu İbn Ümmü Seleme'ye ve son olarak da Enes b. Malik'e olan nasihati dikkate değerdir.

Yıllar sonra yaşadığı tecrübeyi anlatan Rafi' b. Amr, küçükken hurma ağaçlarını taşıdığından bahseder. Bir defasında bunu yaparken yakalanır ve Allah Resulü'nün huzuruna getirilir. Hz. Peygamber niçin bunu yaptığını sorunca kendisi de açıklığından bahsederek mazeretini beyan eder. Bunun üzerine Allah Resulü, bunu yapmamasını ve dibine düşenlerden yemesini tavsiye etmiş ve başını okşayıp hakkında hayır dua etmiştir.¹¹⁰

Hz. Peygamber'in daha sonra eşi olacak olan Ümmü Seleme'nin asıl adı Ömer olan İbn Ümmi Seleme künyeli oğlunun yemek yer iken hep yemeğin ortasından yemesi karşısında zarifçe kendi önünden yemesini tavsiye etmesi¹¹¹ adab öğretimi bakımından kayda değerdir.

Hz. Peygamber'in kendi terbiyesinde yetişen Enes b. Malik'e nasihati ile bu bahse dair örnekler yeterli olacaktır. Allah Resulü, Enes b. Malik'e, abdestini güzel alması halinde meleklerin sevgisini kazanacağını müjdelemiştir. Mükâfat olarak burada sevginin gösterilmesi dikkat çekicidir. Müslümanlarla karşılaşınca selam vermesini tavsiye etmiştir ki karşılığında sevaba nail olsun. Evine girdiğinde selam vermesini tavsiye etmiştir ki evi bereketlensin. Küçüklere sevgi, büyüklere hürmet göstermesini tavsiye etmiştir ki karşılığında cennette Allah Resulü ile birlikte olabilsin. Son olarak da Hz. Peygamber kimseye karşı kalbinde kötü düşünceler beslememek için gayret etmesini salık vermiştir.¹¹²

İfade edilmelidir ki Hz. Peygamber, çocuklara helal ve haramın öğretilmesi konusunda da titiz davranmıştır. Torunu Hasan'ın zekât mallarının bulunduğu yerden tek bir hurma tanesini bile almasına razı olmamıştır.

SONUÇ

Çocuklar, ilahi bir lütuf olarak insanlığın başlangıcından beri anne ve baba olmanın fitri bir gereği olarak görülmüş ve başta peygamberler olmak üzere tüm insanlar çocuk sahibi olmayı murad etmişlerdir. Hz. Âdem, Hz. İbrahim, Hz. Zekeriyya bu yönüyle Kur'an'da anlatılmış peygamberlerdir. Salih evlat sahibi olmak Hz. Peygamber tarafından da bir dua olarak müminlere tavsiye edilmiştir. Peygamberlerin ve son peygamber Hz. Muhammed'in çocuklarla ilişkileri hiç şüphesiz öncelikle ebeveyn olmanın sorumluluğu çerçevesinde yansımıştır. Bu noktada peygamberlerin sevgi ve ilgileri Kur'an'a yansımıştır. Risalet vazifesi söz konusu olunca ise bu

¹¹⁰ Ebû Dâvûd, "Cihâd", 85; İbn Mâce, "Ticaret", 67; Ahmed b Hanbel, *Müsned*, 5/31. Krş. Muhammed Meral, *Hatalar Karşısında Hz. Peygamber* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Y. Lisans Tezi, 2011).

¹¹¹ Buhârî, "Et'ime", 2-3; Müslim, "Eşribe", 108.

¹¹² Ebû Ya'lâ, *Musned*, 7/197.

sevgilerinin kurallarla nitelikli hale getirildiği görülmektedir. Peygamberler toplumlarına olduğu gibi kendi evlatlarına da tebliğ görevlerini yerine getirmişler onlardan bazıları bu davete iltifat etmemiştir. Bu durumda peygamberler sevgilerini kuralların önüne geçirmemekle mükellef tutulmuşlardır. Hz. Nuh bunun en tipik örneği olmuştur.

Peygamberler hem ebeveyn olmanın hem de risalet vazifesinin gereği olarak çocuklara ve çocuklarına manevi değerleri kazandırmada özel ve özenli ilişkiler geliştirmişlerdir. Ahlaki ilkelerin yerleşmesinde çocuklara gösterilen özen büyüklerden geri kalır değildir. Son olarak peygamberlerin nasihatleri çocuklar noktasında hayli dikkat çekicidir. Çocukların Allah'a karşı sorumluluk kazanmaları, anne ve babalarına iyilikle muamele etmeleri özenle üzerinde durulan hususlar olarak öne çıkmıştır.

Hz. Peygamber'in çocuklara dair çabalarının diğer peygamberler hakkında olan bilgilere göre daha teferruatlı ve kaynak farklılığına sahip olduğu görülmüştür. Hz. Peygamber'in çocukları ve diğer çocuklarla ilişkilerinde kaynaklarımız daha ziyade Siyer'e dair malumatın yer aldığı kaynaklar iken peygamberlerin çocuklarıyla ilişkileri Kur'an kaynaklarıyla sınırlı kalmıştır. Bu durum bize ulaşan bilgilerin daha üst düzeyde kalan ilişkileri yansıttığını göstermektedir.

Hz. Peygamber, çocuklarla iletişimde sevgi, ilgi ve müsamaha merkezli davranışlar ortaya koymuştur. İhtiyaç halinde zarif nasihatleri ihmal etmemiştir.

KAYNAKÇA

- Acar, Cafer. "Kur'an'da Peygamberler ve Çocuk Olgusu". *Uluslararası Ankara Sempozyumu 1. ed.* Mehmet Ünal v.d. 1/82-96. Ankara: Ulum Yayınları, 2020.
- Aydınlı, Abdullah. "Hz. Peygamber'in Terbiyesinde Yetişen Çocuklar", *İslâm'da Aile ve Çocuk Terbiyesi-1 (Sempozyum)*, 303-313, 2005.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *Müsned*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Ayar, Kenan. "Hz. Muhammed'in Çocuklarıyla İlişkileri". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 7/4 (2007), 81-123.
- Birsin, Mehmet. "Akika Kurbanın Fıkhi Hükmünün Tayininde Rivayetlerle Taşınan Adetin Etkisi". *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (SBARD)* 9/18 (2011), 111-136.
- Buharî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî. *el-Câmi'u's-sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Darimî, Ebû Muhammed b. Abdillâh b. Abdirrahman. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yay., 1992.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdî es-Sicistanî. *es-Sünen*. thk. Muhammed Avvame. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1993.
- Ertürk, Hatice Nur. "Hz. Peygamber'in (S) Sütanneleri ve Sütanneye Verilmesi", *Siyer Araştırmaları Dergisi* 4 (2018), 61-84.
- Güler, Zekeriya. "Tahnîk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/416. İstanbul: TDV Yay., 2010.
- Güzel, Ahmet. "Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'le Evliliği, Çocukları ve Aile Hayatı Üzerine Bir Değerlendirme", *İSTEM: İslam Sanat, Tarih, Edebiyat ve Musikisi Dergisi* 10/19 (2012), 57-100.
- Hacıoğlu, Nejla. "Hz. Peygamber'in Yeni Doğan Çocuklarla İlgili Bir Uygulaması: Tahnîk". 14. *Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu -İslâm ve Çocuk- Tebliğler Kitabı*. ed. Kadri Önemli vd. 90-104. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2021.
- Heysemî, Nurettin Ali b. Ebû Bekr. *Mecmeu'z-zevâid ve menbeu'l-fevâid*. Kahire: y.y., 1994.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişam. *es-Siyretü'n-nebeviyye*. thk. Mustafa es-Seka vd. Mısır: y.y., 1955/1375.
- İbn İshâk, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî. *Kitabü'l-Mübtedei ve'l-meb'as ve'l-megazi*. thk. Muhammed Hamidullah. Konya: y.y., 1401/1981.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd b. Mâce. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd. *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebîr*. thk. Servet Ukkâşe. Kahire: y.y. 1992.
- İbnü'l-Esîr, Ebû'l-Hasan İzzettin Ali b. Ebi'l-Kerem Muhammed eş-Şeyban el-Cezerî. *Üsdü'l-gabe*. b.y.: y.y., ts.

- Keskin, Yusuf Ziya. “Hz. Peygamber’de Çocuk Sevgisi”, *Hz. Peygamber ve İnsan Sevgisi, I. Kutludoğum Sempozyumu Bildiriler*. 209-218. Şanlıurfa: b.y., 2007.
- Meral, Muhammed. *Hatalar Karşısında Hz. Peygamber*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Y. Lisans Tezi, 2011.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *el-Câmi’u’s-sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Taberî, Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd. *Târîhu’l-ümem ve’l-mülûk*. Beyrut: Daru’t-türas, 1387.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. *Hak Dini Kur’an Dili*. İstanbul: Azîm Dağıtım, 1992.
- Yıldırım, Enbiya. *Peygamberimiz Çocuklarla*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2021.
- Yılmaz, Muhammet. “Hz. İbrâhim’in, Oğlu İsmail’e olan Öğretileri Üzerinden Kur’an’da Peygamberlerin Evlatlarına Nasihatleri”. *Uluslararası Hz. İbrahim (a.s.) ve Nübüvvet Sempozyumu Tebliğler Kitabı*. 1/408-453. İstanbul: Nida Yayıncılık, 2019.